

in po njem hodijo, dokler vsega ne poteptajo. Al ni greh zametovati sad, ki se po pravici smé kruh za živino imenovati?

Prosim Vas gospodarje vse: porabite vsak kostanjček za živino, ker ji je tečna in zdrava piča. Brez vse posebne priprave, brez vsih stroškov zamorete to storiti: ovcam ga zmlíte (šrotajte), goveji živini, posebno pa molznim kravam, ga napravljajte takole:

V jeseni poberite divji kostanj in spravite ga na pod ali kak drug suh in zračen kraj; da ne plesnije, se mora izperva večkrat premetavati; plesnjiv kostanj ni za klajo in je celó škodljiv.

Preden pa začnete kostanj za klajo rabiti, vsujte ga v kadi, ktere naj stojé bolj na gorkem, naj bolje v hlevu; potem vlite čiste hladne vode na-nj, in tako dolgo naj se namaka v vodi, da se napenjati začne in pa se izpreza (razpóka). Takrat je že vinsko-kislatega duha, in to je znamenje, da je kostanjeva moka že zavrela, — sedaj pa je tudi čas, da se živini poklada. 2 bokala (firkeljna) sta na dan za eno molzno kravo za dosti namesto naj boljšega žitnega drobú.

Kadar se je živina divjega kostanja privadila, je zlo požrešna na-nj, in kmali se bote prepričali, da krave več molzejo in da je mleko dokaj bolje.

Samo po sebi pa se razume, da naj gospodar to reč tako napravi, kadar je začel kostanj pokladati, da ga poredom poklada, to je, da si ga v kadéh tako pripravi, da ena kad za drugo pride na versto, ako ga ima namreč veliko. Pa kar ga ima, če tudi malo, naj ga privoši živini.

To je naj krajša, naj koristniša in po skušnjah popolnoma poterjena pot, divji kostanj v prid obračati.

Národno gospodarstvo.

II.

Spoznavši, da imetje posvetnega premoženja veliko pripomore v dosego namenov, za ktere si prizadevajo ljudstva in države, so skerbele že nekdanj države za posvetni blagor; vendar so pričeli še le sedanji narodi znanstveno za to skrbeti, toda po različnih pravilih, ker tudi različne so bile njih skušnje.

Misleči, da pravo posvetno premoženje ali bogastvo naroda je le gotov dnar, v zlatu in srebru, so tedaj učeni razlagali vodila, po kterih je državni vladi skrbeti, da se dnar privabi v deželo in v deželi privaruje, in ker se iz pridelkov in izdelkov več dnarja skupi, so učili, naj se podpira obertnija, posebno vélika obertnija, in v unanje dežele trgovini odpré pot, da se vse kupčijstvo po postavah v domači dobiček oberne.

To je kupčijski ali teržni sostav ali sistem.

Al kmali so napake dnarnega nakupčavanja prišle na dan.

Da bi se delo v deželi pomnožilo, da bi se narod lože pomnožil in obdržal in da bi ne bil odvisen od ptujih narodov v svojih potrebah, se je zamenil kupčijski ali teržni sostav z branivnim sostavom, to je, z vodili, ne kupovati od unanjih narodov blaga, ktero se lahko pridela v domači deželi, marveč domače blago braniti pred ptujim s pomočjo mita ali cola. Temu enostranskemu podpiranju velike obertnije in unanje trgovine je pa sledilo zanemarjenje poljedelstva. Da bi se odvernila ta napaka, je národno gospodarstvo učilo zemljo-gospodarstveni sostav, ktero pravi, da pravo bogastvo naroda je v zemeljskih pridelkih; da tedaj le iz obdelovanja zemljiš izvira blagostan. Dnar je le méra in namestno znamenje blaga. Le zemljedelstvo donaša čiste dohodke; vsaka druga obertnija in trgovina poplačuje le potrebne stroške. Razdeljenje in menja blaga in po tem vedno ponovljanje pridelkov se pa pričinja in obvaruje pri narodu po naravnem pravu, ktero terja svobodno gibanje obertnije in trgovine, to je, slobodno množstvo kupcov in prodajavcov

in njih oprosteno od davkov; potrebe državne naj se izplačujejo samo z davkom od čistega dobička — od zemeljskih davkov.

Da bi se zedinili vsi tukaj našeti sostavi, po kterih se dá doseči posvetni blagor naroda, je začel Adam Smith učiti obertniški sostav. Njega pravila so:

1. premoženje, bogastvo izvira od vsega koristnega in prijetnega blaga, ktero je zamenljivo;

2. pravi pričetek in vir vsake vrednosti je delo na podlagi zemljiša, in za izdajke potrebni kapital (glavnica). — Delo živí delavca, pomnožuje premoženje: vsako delo, ali naj se sirovina pridobiva, obdeluje in rabi, ali da se s sirovim, obdelanim in izdelanim blagom teržuje, je pridelovavno; toraj je tudi delo méra vsake vrednosti;

3. zemljedelstvo, obdelovanje polja in gor, obertnija in trgovina, razdelki delavnosti gospodarstvene, so pridelovavni in toraj viri dohodkov državnih, ker ne le iz zemljiš temuč tudi iz dela in kapitala izvira čist dobiček;

4. vrednost blaga se ravná naj lože v naravni obertniški in teržni svobodi; toraj naj ne vodi vlada s postavami obertnije; vlada naj nikar ne bo obertnica; samo v podporo obertnije naj se ustanovijo naprave take, ktere čujejo nad občnim blagrom. Ta sostav zametuje vse, kar je nasprotno svobodnemu množtvu kupca in prodajavca (freie Concurrenz).

Po tem uku se je kmali pomnožila mestna obertnija, fabrikarstvo in trgovina: prikazalo se pa je tudi siromaštvo v dozda še neznani velikosti zraven bogatije posamnih; pokazale so se napačnosti v obertniškem sostavu in dokazalo se je, da premoženje naroda ni enako premoženju posamnih v vrednosti po menji in v zvezi dela, — da je napačno, preveč gledati samo na imetje gotovine, na vélika obertnija in na trgovino, — da je napačno skrbeti samo za kolikost blaga, ako se ne pazi tudi, kakošno je blago in njegova razmera s potrebami naroda, ker s samim ozirom na množenje bogastva se zanemari skerb za ohranjenje in razumno razdeljenje pridobljenega blaga, — dokazalo se je, da neomejena obertniška in teržna svoboda se opira na sebičnost, ker je potem vsak le za se in samotež v svojem delaven.

Ogled po svetu.

Vdovi Sultanove.

Zraven podertega kioska (turške vile), kjer so ne zdavnej strašne morije bile, je pot v staro terdnjavo Carigrada. Ondi še nevernik ni smel stopiti čez prag vrat in dandanašnji zavrača še kak Albanec, Kurdistanec ali čern Arabec sničeve ženske europejske z zapovedljivo besedo „sarcak!“; le malokomu dovoljeno je ohladiti se v cipresnem gajču, kteri razprostira se čez vés prvi homec sedmohribatega Rima v izhodu. Skoz veje cipres vidi se brez števila kupljic in stolpov ženstviša, ktero trikrat z zidovi obdano sveti se zmed černo-zelenih dreves kakor tempelj Diane.

Na levi strani pod tem gričem je še ena palača prostornih dvorov. Žalostno gleda iz temne sence visocih cipres; to je poslopje večne žalosti vdov, prebivališče žen pomerlih carov ozmanskkih, ktere v lepo izlikanih ječah svoje življenje prejkujejo. Strašna laž je njegov veseli obraz!

Vsah nesrečnic je le ena sama, ktera v vabljevem poslopji naj lepšega kraja sveta prebiva, srečna, prosta! Le tista, ktera rodi perva sultanu careviča, in ko bi bila poprej robinja bila, ona je tista izvoljena, ktera smé z odkritim obrazom ljudem pokazati se, kteri so enake pravice z možaki turške vere. Vse druge tarejo reve sužnosti sicer blišobe in bogatije obdane. Skozi omrežene okna gledajo vse krasote sveta, ozirajo se v peneče morje, romajoče od kraja do kraja zemlje; šibke ladije gledajo prijadrovati ter zopet vračati se v daljne dežele. Koliko blazih sere tarejo muke Tantara!